

ki je v delu samem, je bil viden tudi pri uprizoritvi. Debevec je usmeril svojo režijo v idejno vsebino drame, podčrtal idejna trenja v njej, ni pa iskal skladnosti s skoroda naturalistično miljejnostjo, brez katere je celota medla. V osnovi je Debevec ostro prikazal probleme v drami, do potankosti izdelal režijo dogajanja in tudi spretno stopnjeval dinamiko drame, preveč pa je podčrtal psihološka dogajanja v morilcu, preveč je poglobil vsebino dela, ki je v drami sami manj globoka. Režijsko sta bili zato prvi dve dejanji šibkejši od naslednjih dveh. Posebno nedograjeno je bilo prvo dejanje, ki pa je tudi v tekstu šibko. Debevec je v režiji iskal idejne globine, zato je zavrgel vse scenične učinkovitosti, ki jih navaja avtor. Ni dvoma, da je s tem človeška vrednost igre zrasla, morda še preko dramatikovega teksta.

Celotna režija je puščala za seboj vtis še tu in tam nedomišljene in neizvršene, komaj nakazane harmoničnosti. Debevec je tako svojski režiser, da hoče v vsako podrobnost vtisniti samega sebe. Zato skuša preoblikovati igralca v svojo zamisel in mu vtisniti pravo mesto v celoti. Prečesto zato nadvlada misel čustveno osnovo, ideja igralsko stvaritev. Ubranost igralcev je bila bolj zunanja kot notranja. Nekateri igralci so pa celo uhajali iz celote (n. pr. Medvedova, Cesar). — Inscenacija je soglašala z režijo celote, zato je režiser poudaril idejo drame v 3. dejanju s sliko v ozadju, ki pa je le ponazorovala, ne gradila.

Posebno vidne so bile tri igralske stvaritve: *Kraljev morilec*, *Skrbinškov učitelj* in *mati Marije Vere*.

Kralj je marsikatero psihološko podrobnost podal bolj zunanje kot notranje prepričevalno, zato pa je izredno živo izoblikoval človeško tragiko junakovo. V tem je bil v opreki s spretno stiliziranim Skrbinškovim učiteljem, ki je prehajal iz človeškega lika v princip, iz človeške osebnosti v mrzlo grotesko. Marija Vera pa je prepojila svojo mater z izredno močno čustveno vsebino in celo nadkrilila dramatikovo zamisel matere. Dinamika njene vloge je rasla in dosegla višek v 4. dejanju v pogovoru s sinom. Kraljev prehod iz igralskih stilizmov v čustvene hipe je bil tuintam preveč viden, pisatelj sam je tu največ zagrešil. Zato je dosegel Kralj najmočnejše hipe tedaj, ko je prešel iz ideoloških debat v človeško resničnost. Njegova stvaritev je postala enotnejša šele v 3. dejanju in je dosegla višek v 4. dejanju. Skrbinšek je ostal dosleden svojemu miselno sijajno dognanemu in igralsko do najmanjših podrobnosti izvedenemu učitelju, spretno se je izognil preveliki grotesknosti in rešil idejo lika z igralsko stvaritvijo stiliziranega simbola.

Šibkejši so bili *Lipah* kot *gostač* in *Obereignerjeva* kot *pocestnica*, ki je v tej vlogi gostovala. Obereignerjeva ni ustvarila lika, temveč je prikazovala le zunanje zelo medlo postavo ženske. Soditi o njeni igralski vrednosti se mi zdi na podlagi te vloge preuranjeno. V igri sta pa motila *Medvedova* kot *gospodinja* in *Cesar* kot *predsednik*.

Anton Ocvirk.

KNJIŽEVNA POROČILA

Jože Pogačnik: *Sinje ozare*. Založila Družba sv. Mohorja. Celje. 1931. 72 str.

Jože Pogačnik je pesniško zrasel iz povojnega religioznega ekspresionizma, ki si je ustvaril svojo vsebino in izraz v mladokatoliškem duhovnem gibanju

okrog „Križa na gori“ in „Doma in sveta“. Ob Vodniku je bil Pogačnik tudi najvidnejši pesniški glasnik nove religiozne smeri, ki je v smislu katoliškega nazora stremela po notranji človekovi preobrazbi, se utapljala v religiozna zamaknjenja, opevajoč svetišča duš, kjer se sprehaja Bog kot neslutena skrivnost, in klicala novo dobo, ki bo harmonija telesa in duha, človeka in Boga. Vsebinsko obsega svet katoliškega religioznega pesnika le notranje slutnje: razmerje duše do Boga, do mističnih skrivnosti nebes, Marije, angelov in doživlja lastno telesno prehajanje v duhovnost, kjer se očisti v ognju božjih tajen. Zato se je religiozni pesnik odmaknil od neposrednega življenja, od stvarnega sveta, časovna problematika mu je postala nevažna, ampak se ves izgublja v prisluškovanje mističnih psalmov in pesmi duš, ki jih v zamaknjenju pojó nebeščani ob Njegovih nogah, ali pa doživlja skrivnostni mimohod izvoljenih na „bridko trpkih“ božjih vrtovih. Pesnik se je tudi v erotiki odmaknil zemskemu ljubavnemu čuvstvovanju, svojo ljubico imenuje sestro (Vodnik: Vigilije), ki jo išče med belo oblečenimi angelskimi trumami in se ž njo pogovarja iz „božjih dalj“. Tako se je religiozni mistik zatekel v svet, ki je resničnemu življenju tuj in nejasen, skrajno odmaknjen, v subjektivne vizije in predstave in se s tem odtujil neposredni življenjski resničnosti. Pesniška figuralnost in metaforičnost se je začela polagoma izživljati v skrajno medlih simbolih, stil je postal mehkoobno nestvaren, poln sladkobne narejenosti in izumetničenosti. Zato ni ekspresionistična religiozna pesem oblikovno bogata, njena prvotna pristnost se je poplitvila ter se niti vsebinsko ni mogla dvigniti nad običajna „duhovna“ razmišljanja.

Pogačnikova pesem ob Vodnikovi najbolj jasno izpoveduje religiozno osnovo in občutje ter pripoveduje o vsem, kar doživlja katoliški pesnik. Njegova pesem je mnogo bolj moška od Vodnikove, je bolj demonična pa tudi mnogo bolj opisujoča, zato je manj eterična, manj čuvstvena in lirična. „Sinje ozare“ prav jasno kažejo te poteze Pogačnikove pesmi. Vsekakor bi moral Pogačnik izdati svojo zbirko vsaj pred petimi leti, kajti danes se je čas že odmaknil od takega pesniškega izraza. Mimo naslova, ki je neplastičen in le medlo simbolizira Pogačnikov svet, je zbirka vsebinsko in pesniško precej skromna, najsi je Pogačnik spretno in večje izbiral med mnogimi svojimi pesmimi v „Domu in svetu“ in „Mladiki“. — Pogačnikov pesniški svet je emocionalno zelo nerazgiban, njegova pesem je redkokdaj pristna; po večini je mrzlo racionalna in pesniško domišljena. Zato ne prepričuje, pač pa včasih zelo lepo zveni. Osnovno izhodišče Pogačnikove pesmi je religiozno predstavljanje sveta in življenja. Skozi prizmo katoliškega apriorista gleda na dogajanja in izloči od sebe vse, kar nima na sebi božjega pečata. Zato je njegov pesniški svet ozek, ne objame vse življenjske mnogoličnosti, razgibanosti in groze, in je vsebinsko enoličen, včasih celo monotono nezanimiv. Tudi njegov izraz je medel in brez pestrosti, njegova pesniška simbolika je često narejena in se v figurah in metaforah nagiba v sladkobno prisposodabljanje. Poleg religiozne osnove je drugi znak njegove pesmi „domačnost“. Pogačnik išče lepoto slovenske zemlje, vživlja se v pokrajinsko lepoto in značilnost, toda v pravo pristnost in pesniško globino tudi tu ne seže. Rad bi zajel osnovni ritem našega srca in duše, ki živi sredi ritma naše zemlje, toda vedno zdrkne v opevanje religioznih rekvizitov, ki so pač le del našega bistva. Nje-

gova pesem trpi zaradi premajhne globine in preobširnega opisovanja, ki umetnini le škodi, ker jo zavaja v ornamentiko, ne pa v čuvstvene erupcije.

Pri razkroju Pogačnikove pesniške osebnosti, ki nam jo zrcali njegova zbirka, zadenemo na tri značilne znake njegovega ustvarjanja.

„Sinje ozare“ pričajo, da je Pogačnik notranje hladen, čuvstveno nerazgiban, pesniško nestrasten; zato ne ustvarja iz primarnih in elementarnih pesniških vzgonov, ampak pesem miselno urejuje, prilikuje, odeva v simbole in prispodobe. Vse pesmi v zbirki pričajo o tem, če izvzamem Golgato, Svetniško balado in Noč, ki so izjeme in dajo slutiti resničen pesniški drget. Te so v zbirki tudi poleg še nekaterih odlomkov najznačilnejše. Sicer pa je osnova njegove pesmi misel ali miselno doživetje, ne pa elementarno čuvstvo. Misel zelo spretno odene v ekspresivne pesniške prispodobe in s tem navidez zabriše racionalno osnovo. Na primer:

Jezus, tebi dal sem bol
kakor prt Veronika,
prosil sem, da bi jo ti,
vzel od srca mojega.

Vzel si, Kriste, glasno (!) bol,
v svojih rokah jo obrnil (!) —
pa jo zopet meni vrnil —
kakor prt Veroniki.

(Romanca o boli, 40.)

Primerjaj pesem Trije zvonovi (24), kjer prilikuje pesnik najtežji zvon Jožefu („orjak, žalosten je in težak“), srednjega „Devi Mariji“, ki „je med obema srednica“, najmanjšega pa „Jezuščku“, zvonjenje pa „pogovoru presvete družine“. — Na miselni osnovi gradi nato Pogačnik svoje daljše pesmi. Ob osrednjem miselnem motivu se pesnik razgovori in naniza manjše misli. Zanimiv zgled take racionalne pesniške zgradbe religioznega mysticizma je pesem Domača zemlja, kjer razločno slišimo dokaj nepristen odmev Župančičeve daktilske plastike iz Dume, ki je Pogačnik ni mogel premagati. Dokaj umetno narajeni refrenski stavek: „O zemlja domača, ti si nam kakor češminov cvet!“ prepleta pesem od začetka do konca. Vmes so pa vdelana opisujoča razmišljanja, kjer je polno nepristnega pesniškega ornamentiranja in razmišljanja, kot na primer:

Narod sirota, zdrav, trikrat zdrav!
Narod Frančišek, zdrav, trikrat zdrav!
Pojdi, kakor te je Bog poslal:
vsem boš besedo o pravem,
o tihem veličju prinesel:
vsem, pod božjim soncem ugret,
v dalj bo zavonjal češminov cvet.

Itd.

(str. 54.)

Pesem Domača zemlja, ki povečuje slovensko zemljo, niti od daleč ne more pesniško razodeti tega, kar je Župančič položil v majhen del svoje „Dume“.

Pogačnikovemu pesniškemu izrazu, ki je sicer zelo uglajen, spretno izlikan in miselno urejen, manjka pesniške pristnosti, prepričljivosti, krvi in ognja, ki vžge v človeku čuvstveni plamen. Njegove prispodobe so večkrat preveč iskane, preumetne, celo preliterarne. Predvsem je veliko mehkobne in sladkobne nežnosti v njegovih religioznih stilizmih in prispodobah [n. pr.: božji zrak sinjin, 5; ste videli dehtečo (!) rožo (!) Jezusa, 23; rdeča roža Jezus, 23;

s križa golčal (!) mi je blede (!) Bog, 27; pred menoj blesti tvoj (Gospod) vonjavi (!) obraz, 32; sladki Bog, 33; sproščen (bi) poromal z angelom na blede, / blede vrt / onstran, 39; itd.]. Prav tako se Pogačnikov stil rad sprevrže v nejasno, mehko in medlo simboliziranje in opisovanje [n. pr.: mehko nebo, 5; ne čutimo v sebi srca črnega, 5; tenčice; oblak kodrav, 9; v snegu rdečem cvete moj obraz, 15; Nocoj zvonovi so tako mehki, tako voljno sladki, 22; tiho padajoči sneg golči (!), 27; duša je golčala; mehka menda je i smrt, 39; žalostna senca čez belo rokó, 46, itd.] in s tem ustvari poleg religioznega vzdušja, ki ga povečujejo še svetopisemski eksotizmi [n. pr.: raboni, Emavs, Goel, moj strašni itd.], še mnogo manj plastično, še manj jasno pesniško celoto.

Pogačnik je oblikovno popoln ekspresionist. Njegov verz je malokdaj ritmično ubran, je nemelodičen, včasih celo trd in tu in tam narejen. Toda Pogačnik išče notranje ritmike, melodije misli, ki jo doživimo spričo celotnega pesniškega nastroja. V tem je včasih preveč eksperimentator in manj čustveno lagoden, kar zavaja njegovo pesem tu in tam v impresivno kratkost, nezlitost in neubranost. Na primer:

Ceri prisojne —	Spodaj v dnu
ognišče razbeljeno.	pod vrbo sanjavo
Topo, drhtë,	gorska voda trklja,
vročina žehti	v živem plesu igravo
skoz celo telo, skoz srcé.	in vedro zvončka.
Itd.	(Zrelo polje, 71.)

Pogačniku je rima prav tako potrebna le za dinamiko misli kakor ritem, zato niso njegove rime v ničemer značilne.

„Sinje ozare“ so razočarale. Pogačnik je vsekakor pesnik, ki je brez dvoma ob Vodniku najvrednejše obličil religiozno pesem. Zdi se mi pa, da je danes že odmrta svoje dni tako oboževana formalna in stilna bujnost, opojnost, metaforična bleskovitost in izrednost in da iščemo znova pristnosti čustva, ki je najosnovnejši znak prave lirične pesmi. Golgata, Svetniška balada, Noč, Bridki park in še nekaj odlomkov pričajo o Pogačnikovi ustvarjalni moči in dvigajo pomen njegove sicer manj popolne pesniške zbirke. *Anton Ocvirk.*

Miroslav Krleža: *Uagoniji*. Drama. Savremenik Srpske Književne Zadrúge. Kolo I. Knjiga 4. Beograd 1931. 84 str.

Krleža ni samo najjačji hrvaški pisatelj, marveč zavzema tudi kljub raznim strastnim polemikam proti njemu nedvomno eno prvih mest med južnoslovanskimi pisatelji sploh. V nečem pa ga gotovo ne nadkriljuje nihče: v njegovi mnogostranosti, v širokem pogledu na sedanost, ki ni niti najmanj zameglen od lokalnega patriotizma in provincializma, kljub temu, da črpa svoje snovi prav iz življenja bivše avstro-ogrske psevdohrvaške aristokracije in uradništva ter povojnega hrvaškega meščanstva, ki je stopilo na njeno mesto. V tem moramo uvrstiti Krležo, ki ni samo pisatelj, temveč obenem tudi odličen publicist, med pisatelje aktualiste, katere zanimajo predvsem problemi sedanosti, ki jih hočejo rešiti na svoj način. Krleža brezobzirno odkriva napake današnje družbe, riše v ostrih barvnih kontrastih vso gnilobo današnjih zgornjih deset tisoč in vrši tako odločno socialno nalogo duhovnega zdravnika, ki